

Methodiek ketenkostprijsberekening biologische geitenmelk

Koos de Vlieger
Jacob Jager
Hubert H.W.J.M. Sengers

Projectcode 63638

Augustus 2002

Rapport 5.02.10

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Methodiek ketenkostprijsberekening biologische geitenmelk
Vlieger, K. de, J. Jager en H.H.W.J.M. Sengers
Den Haag, LEI, 2002
Rapport 5.02.10; ISBN 90-5242-753-4 ; Prijs €10,- (inclusief 6% BTW)
39 p., fig., tab., bijl.

Dit rapport bevat het resultaat van een enquête die werd gehouden onder biologische geitenhouders in Nederland. De resultaten werden gebruikt ter identificatie van de factoren die van invloed zijn op de kostprijs van de productie van geitenmelk van de leverancier aan de zuivelfabriek en de productie van geitenkaas door de boerderijzuivelbereider. Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van LNV. Het levert een bijdrage in de ontwikkeling van de biologische geitenhouderij in Nederland.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2002

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1. Inleiding	11
1.1 Aanleiding	11
1.2 Doelstelling	11
1.3 Methode	11
1.4 Opbouw rapport	12
2. Kenmerken van de geitenhouderijen	13
2.1 Gegevens uit de Landbouwtelling	13
2.2 Repons	13
2.3 Enquêteresultaten	14
3. Opzet kostprijsberekening	22
3.1 Inleiding	22
3.2 Selectie bedrijven	22
3.3 Wijze van kostprijsberekening	25
3.4 Aanbevelingen	25
Literatuur	27
Bijlagen	
1. Vragenlijst biologische geitenhouderij	29
2. Begeleidende brief	36
3. Opbouw kostprijs	37
4. Definities van enkele kengetallen van de kostprijsberekening	38

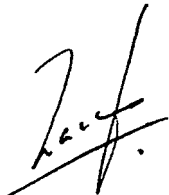
Woord vooraf

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft het LEI gevraagd een studie uit te voeren voor de studieclub Melkgeitenhouderij. De studie vormt een onderdeel van de activiteiten die nodig zijn om te komen tot de ontwikkeling van een ketenplan voor de biologische melkgeitenhouderij. De ontwikkeling behelst de oprichting van de Nederlandse Vereniging van Biologische Geitenhouders (NVBG) en het vormgeven van een duurzame samenwerking tussen de diverse partijen in de keten ter verkrijging van een gecontroleerde groei binnen de sector.

Het onderzoek van het LEI levert twee rapporten op; een marktverkenning biologische geitenmelkproducten voor de landen Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Frankrijk, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk getiteld: *Marktverkenning biologische geitenmelkproducten*, en een eerste stap op weg naar de kostprijsbepaling voor biologische geitenmelk en producten van geitenmelk getiteld: *Methodiek ketenkostprijsberekening biologische geitenmelk*.

Dank gaat uit naar de klankbordgroep bestaande uit mevr. M. Winkelmolen en dhr. D. Heerkens van de ZTO, dhr. G. Verhoeven, dhr. T. van de Bruggen, mevr. P. Rasker en dhr. J. van Tilburg van de NVBG, dhr. A. Monteny (Agro Keten Kennis; Task Force Marktontwikkeling Biologische Landbouw), dhr. A. de Jong (Kaasmakerij De Jong), dhr. H. Kil (Amalthea), dhr. J. Peters (Swenty/Bastiaansen Kaas bv), dhr. F. Melita (Platform Biologica) en dhr. J.J. de Vlieger.

De directeur,

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse

Samenvatting

Voor de verdere (evenwichtige) groei van de biologische geitenhouderij is ketensamenwerking belangrijk. In dit kader is inzicht in kostprijzen en marges onmisbaar. In deze publicatie is aangegeven hoe dit inzicht kan worden verkregen.

Alvorens in te gaan op de wijze waarop het benodigde inzicht in de kostprijzen en marges kan worden verkregen, is de structuur van de huidige biologische geitenhouderij inzichtelijk gemaakt. Daarbij is gebruikgemaakt van gegevens uit de Landbouwtelling van het CBS en een gehouden enquête.

Uit de enquête blijkt dat de bedrijven die aan zuivelfabrieken leveren (melkleveranciers) in aantal geiten gerekend gemiddeld 2,5 maal zo groot zijn dan de boerderijzuivelbereiders. Deze laatste groep heeft gemiddeld circa 100 melkgeiten (waarbij opgemerkt wordt dat er 6 melkleveranciers zijn met 300 of meer geiten). De meeste geitenhouders hebben een ecologische bedrijfsvoering. Een biologische dynamische bedrijfsvoering komt uitsluitend voor bij de groep boerderijzuivelbereiders.

De boerderijzuivelbereiders maken ook in grotere mate dan de bedrijven die aan zuivelfabrieken leveren, gebruik van op het eigen bedrijf geproduceerde voedermiddelen (gras, andere voedergewassen, stro). Ze hebben dus een meer gesloten karakter. Voor het opfokken van de lammeren gebruikten de bedrijven vrijwel steeds biologische poedermelk of koemelk. Slechts enkele bedrijven gebruiken niet-biologische melk.

De uitrusting van de bedrijven qua voersysteem bestaat vooral uit kuilblokken of een handmatig voersysteem. Het stalsysteem is vrijwel steeds een potstal, zowel voor de melkgeiten als voor de lammeren. Als melksysteem gebruiken vrijwel alle bedrijven een 'zij-aan-zij'-systeem. Verder kan worden opgemerkt dat bij de boerderijzuivelbereiders de uitgaven aan loonwerk maar 10% lager liggen dan bij de veel grotere melkleveranciers aan zuivelfabrieken. Deze laatste groep maakt kennelijk meer gebruik van eigen werktuigen. Doordat men geen tijd hoeft te besteden aan het kaas maken, heeft men voor deze werkzaamheden ook meer tijd.

Uit informatie over het aantal melkgeiten per 1 januari 2000 en het verwachte aantal per 31 december 2002, blijkt dat vooral de bedrijven die leveren aan zuivelfabrieken sterk denken te groeien; gemiddeld met 61%. Bij de boerderijzuivelbereiders is dat maar 23%. Slechts enkele geitenhouders zijn Kwaliteit gecertificeerd. Het percentage wintermelk is met 25% erg laag en zorgt voor grote seizoensschommelingen in de productie. De geitenhouders zouden dit percentage graag willen opvoeren tot ruim 40%.

In overleg met de begeleidingscommissie is besloten de in een vervolgstudie te berekenen kostprijs voor de geitenhouderij te baseren op de wat grotere bedrijven en een kostprijs te berekenen voor enerzijds de boerderijzuivelbereiders en anderzijds de bedrijven die leveren aan zuivelfabrieken. Als ondergrens is gehanteerd minimaal 50 melkgeiten. Verder worden startende bedrijven niet meegenomen. De aanwezige melkgeiten dienen dus volop in productie te zijn. Ten slotte is ervoor gekozen alleen bedrijven in de kostprijsberekening mee te nemen die over eigen grasland beschikken. Dit vanwege de eis, dat

biologische geiten moeten kunnen weiden. Toepassing van deze criteria op de geënquêteerde bedrijven maakt duidelijk dat dan in beide groepen voldoende bedrijven (circa 15) resteren om een betrouwbare kostprijs te kunnen berekenen.

Voor de wijze van berekening van de kostprijs is gekozen voor de standaardmethode die het LEI heeft ontwikkeld voor een bedrijfseconomische bepaling van de kostprijs. Daarbij worden vaste kosten, algemene kosten en toegerekende kosten onderscheiden. Tevens worden daarbij een aantal technische kengetallen bepaald, zoals gemiddelde melkgift per geit. Voor de kostprijsberekening worden boekhoudgegevens van een aantal bedrijven verzameld om een gemiddelde kostprijs voor de twee groepen te bepalen. In de kostprijsberekening van geitenmelk worden de opbrengsten van de verkoop van geiten en bokjes als nevenopbrengsten beschouwd.

De kostprijs van de zuivelverwerking bij de boerderijzuivelbereiders zal te zijner tijd bepaald worden aan de hand van de daarmee verbonden vaste, algemene en toegerekende kosten voor de bereiding van jonge Goudse kaas. Verder zal voor de afzet gewerkt worden met een algemeen opslagpercentage afgeleid van de brutomarges van de kaasgroothandel, supermarkten en natuurvoedingswinkels. Bij de industriële verwerkers van biologische geitenmelk is gevraagd aan te geven wat de bruto- en nettomarge is voor de verwerking. Tevens zal informatie verzameld worden over de waarde die de zuivelfabriek toevoegt (verwerking, verpakking, productontwikkeling, snijden van kaas enzovoort).

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De vraag naar en de productie van biologische geitenmelk nemen toe. De instroom van nieuwe bedrijven komt vooral uit de hoek van de gangbare melkveehouders (koeien). Dit vanwege het grote verschil tussen de gangbare melkprijs (koeien) en de prijs van biologische geitenmelk. De geitenhouderij kent vanouds veel kleinschalige bedrijven. Ook de verwerking van de melk is vaak kleinschalig en versnipperd. Dit leidt tot inefficiënte transporten en hoge kosten. De verwerking en afzet en de afstemming hiertussen is nog onvoldoende gestructureerd en georganiseerd.

Door de kleine schaal van productie en verwerking en het ontbreken van inzicht in vraag en aanbod in de sector is de markt onrustig. Tevens ontbreekt er inzicht in de (kost)prijsopbouw van biologische geitenmelk. Het perspectief op markuitbreiding vraagt daarentegen om een gestructureerde en georganiseerde ketensamenwerking. In dit kader is inzicht in de marktpotentie van biologische geitenzuivel, zowel in Nederland als in belangrijke exportlanden essentieel. Inzicht in de kostprijs en een daarop gebaseerde reële vergoeding van de productiekosten zijn eveneens een voorwaarde om tot ketensamenwerking en een geleidelijke en beheersbare groei te komen.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek is inzicht te verschaffen in de markt(potenties) voor biologische geitenmelk(producten) en het maken van een opzet voor een (keten)-kostprijsberekening.

De resultaten zullen vastgelegd worden in twee rapportages namelijk een rapportage over de marktverkenning en een rapportage over de opzet van de (keten) kostprijsberekening.

1.3 Methode

In dit rapport wordt ingegaan op de wijze waarop een kostprijs voor de biologische geitenmelkketen kan worden berekend. De opzet kan gemaakt worden op basis van de verzamelde informatie gericht op het kunnen maken van een gefundeerde keuze van de uitgangspunten. Hierbij worden twee ketens onderscheiden die met industriële verwerking van de melk en die van de boerderijzuivelbereiders.

Voor de methodiek van kostprijsbepaling kan worden gebruikgemaakt van de bij het LEI reeds jarenlang gebruikelijke bepaling van bedrijfseconomische kosten (Poppe, 1993), terwijl voor de ketenkostprijs gebruik kan worden gemaakt van de opgedane ervaring in de

keten voor biologische varkensvlees (Hoste, 2001). Om tot een verantwoorde keuze te komen van de bedrijven waarvoor de kostprijs zal worden berekend is via een schriftelijke enquête aanvullende informatie over de kenmerken van de biologische geitenbedrijven verzameld. Aan de vragenlijst zijn ook vragen toegevoegd met betrekking tot de afzet van de melk en de zuivelproducten. Van dit onderdeel is in de marktverkenning verslag gedaan. Bijlage 1 geeft een overzicht van de verzamelde gegevens.

Om gegevens over zoveel mogelijk bedrijven van biologische geitenhouders te verzamelen is gekozen voor een schriftelijke enquête. De vragenlijst is opgestuurd aan alle bij de Vereniging van Biologische geitenhouders Nederland i.o bekende geitenhouders en aan een aantal aselekt gekozen bedrijven die volgens de meitelling 2001 biologische geiten hielden. In totaal zijn zo 79 bedrijven benaderd. De totale populatie bestond uit 98 bedrijven. Om een redelijke respons te krijgen is door de leden van de ZLTO na enige tijd telefonisch contact opgenomen met de geitenhouders aan wie een formulier was toegezonden.

De vragenformulier is begin februari 2002 verzonden. Zo konden gegevens over het jaar 2001 worden gevraagd en hadden de geitenhouders de gelegenheid voor de lammerentijd de vragen te beantwoorden. De enquête bestond uit twee hoofdonderdelen. In de eerste plaats vragen die betrekking hebben op de bedrijfsstructuur en bedrijfsuitrusting en die eventueel gebruikt zouden kunnen worden om de groep bedrijven waarvoor een kostprijs zou worden berekend te beschrijven en te selecteren. Daarnaast zijn vragen gesteld over de afzet van de melk en of de zuivelproducten. Deze resultaten zijn opgenomen in het rapport over de marktverkenning.

1.4 Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 worden de kenmerken van de geitenhouderijen besproken. De criteria gebruikt om de geitenhouderijen te selecteren staan vermeld in hoofdstuk 3. Tevens wordt aangegeven wat het effect daarvan is op het aantal bedrijven waarvoor de kostprijs geldt. In hoofdstuk 3 wordt verder ingegaan op de wijze van kostprijsbepaling bij geitenhouders, industriële verwerkers en boerderijzuivelbereiders. Conclusies en aanbevelingen staan in hoofdstuk 4.

2. Kenmerken van de geitenhouderijen

2.1 Gegevens uit de Landbouwtelling

In de Landbouwtelling 2001 komen in totaal 98 volledige biologische bedrijven met geiten voor. Daarvan zijn er 34 echte in melkgeiten gespecialiseerde bedrijven. Daarnaast zijn er 22 bedrijven met melkgeiten die niet als geitenbedrijf worden getypeerd, omdat ze daarnaast ook melkkoeien, schapen en soms ook varkens of pluimvee hebben. Ten slotte zijn er 42 bedrijven zonder melkgeiten maar met alleen overige geiten.

De 34 gespecialiseerde geitenbedrijven bezitten gemiddeld over ruim 240 melkgeiten en ruim 120 overige geiten. Een klein aantal bedrijven (11) heeft runderen, vrijwel steeds minder dan 10. Op 7 bedrijven komen ook paarden of pony's voor, op 6 ook schapen, op 1 varkens en op 2 pluimvee. Steeds gaat het daarbij ook kleine aantallen dieren. Gemiddeld beschikken de gespecialiseerde geitenbedrijven over bijna 13 ha cultuurgrond. Op de meeste bedrijven gaat het uitsluitend om grasland, op 5 bedrijven komen daarnaast ook voedergewassen voor en op 8 bedrijven ook akkerbouw of tuinbouw.

De 22 bedrijven met melkgeiten die niet als gespecialiseerd geitenbedrijf zijn getypeerd, beschikken gemiddeld over 80 melkgeiten en 45 overige geiten. Op deze bedrijven komen daarnaast steeds andere dieren voor, meestal runderen, schapen en/of pluimvee. Varkens komen maar op enkele bedrijven voor. Het bedrijven hebben gemiddeld meer grond dan de gespecialiseerde geitenbedrijven, namelijk ruim 22 ha. Ook hier gaat het in hoofdzaak om grasland. Bijna een kwart van de bedrijven teelt ook voedergewassen en ruim 50% teelt ook akkerbouw- of bouwgewassen.

De 42 bedrijven die geen melkgeiten hebben, bezitten gemiddeld 11 overige geiten. Overigens is slechts bij 5 bedrijven dit aantal groter dan 10. In verreweg de meeste gevallen gaat het om 1 tot 2 geiten. Het accent bij deze bedrijven ligt duidelijk op andere veehouderij activiteiten, zoals rundvee, schapen en in mindere mate varkens en pluimvee. Gemiddeld per bedrijf beschikt deze groep over ruim 32 ha cultuurgrond. Ook hier gaat het vooral om grasland, slechts op 9 bedrijven worden ook voedergewassen geteeld en op 16 ook akkerbouw- of tuinbouwgewassen.

2.2 Respons

De enquête is formeel afgesloten toen 8 weken na het verzenden van de vragenlijsten geen ingevulde formulieren meer werden terug ontvangen. De totale respons bedroeg toen 40 vragenlijsten. Hiervan waren er 33 bruikbaar. De bruikbaarheid van de respons werd bepaald door de volledigheid van de beantwoording van de vragen 1 tot en met 26 over de bedrijfsstructuur en de bedrijfsuitrusting (zie bijlage 1). Deze vragen spelen een grote rol in de analyse om te komen tot de opzet van de kostprijsberekening. De vragen 27 en verder over de afzet van melk en melkproducten spelen daar geen rol in.

De totale bruikbare respons komt uit op 42% van de verstuurd vragenlijsten. Van de 33 verwerkbaar formulieren zijn er 17 van boerderijzuivelbereiders. Het aantal aan deze groep gestuurde vragenformulieren bedroeg 51. De respons uit deze groep was dus maar 33%. Van geitenhouders die hun melk aan een industriële verwerker leveren zijn 15 verwerkbaar formulieren ontvangen, dat wil zeggen 55% van het aantal uitgezette formulieren, terwijl 1 geitenhouder de melk deels zelf verwerkte en deels leverde aan een zuivelfabriek.

De oorzaak van het niet invullen en terugsturen van het vragenformulier is niet bekend. Wel valt uit de respons op te maken dat vooral binnen de groep van de boerderijzuivelbereiders weinig animo was de vragenlijst te retourneren. De reden daarvan kan zijn dat men bang was andere op een idee te brengen door aan te geven hoe men de producten afzette, of dat men door drukke werkzaamheden hiervoor geen tijd kon vinden.

2.3 Enquêteresultaten

Aantal geiten

De bedrijven die leveren aan zuivelfabrieken houden gemiddeld meer geiten dan de boerderijzuivelbereiders (circa 2,5 maal zoveel). Bij deze laatste groep komen relatief veel bedrijven met minder dan 100 geiten voor. Dit is logisch, omdat deze bedrijven een deel van hun inkomen halen uit de eigen verwerking en verkoop van zuivelproducten.

Tabel 2.1 Bedrijven ingedeeld naar bedrijfsomvang (in aantal geiten) en gemiddeld aantal geiten per bedrijf, naar bedrijfsopzet, 2001

Type bedrijf	Minder dan 100 geiten	Tussen 100 en 300 geiten	Meer dan 300 geiten	Gemiddeld aantal geiten
Boerderijzuivelbereider	9	8	0	102
Melkleverancier	3	6	6	264

Lammeren, oude lammeren en bokken

In samenhang met het aantal melkgeiten worden bij boerderijzuivelbereiders gemiddeld ook minder lammeren en bokken gehouden (zie tabel 2.2). De variatie in aantal lammeren en bokken per groep is evenwel vrij groot.

Tabel 2.2 Gemiddeld aantal lammeren en bokken per bedrijf naar bedrijfsopzet, 2001

Type bedrijf	Gemiddeld aantal lammeren	Gemiddeld aantal oudere lammeren	Gemiddeld aantal bokken
Boerderijzuivelbereider	10	19	2
Melkleverancier	25	102	5

Nevenactiviteit

Meer dan de helft van de bedrijven hebben een nevenactiviteit. Bij de boerderijzuivelbereiders ligt het percentage nog wat hoger dan bij de melkleveranciers aan zuivelfabrieken. Wat opvalt is, dat de boerderijzuivelbereiders vaak een nevenactiviteit hebben die ook te maken heeft met biologische landbouw. Bijvoorbeeld schapen of koeien. Een aantal geitenhouders geeft aan dat zelfs 60% van de tijd wordt besteed aan die andere activiteit. Bij de melkleveranciers aan zuivelfabrieken heeft maar in zeer beperkte mate de andere activiteit betrekking op biologische landbouw. Dit duidt erop dat het bij de boerderijzuivelbereiders in belangrijke mate gaat om bedrijven die al langer biologisch produceren. Meestal is immers hun hele bedrijf ingericht op biologische productie.

Tabel 2.3 Percentage bedrijven met nevenactiviteit naar bedrijfsopzet, 2001

Type bedrijf	Andere activiteit	Andere activiteit is biologisch
Boerderijzuivelbereider	65%	41%
Melkleverancier	53%	13%

Ecologische of biologisch-dynamische bedrijfsvoering?

Alleen in de groep boerderijzuivelbereiders komen we bedrijven tegen (47% van de in deze groep geënquêteerde bedrijven) die een biologisch-dynamische bedrijfsvoering hebben. Alle andere bedrijven hebben een ecologische bedrijfsvoering. De biologisch-dynamische bedrijfsvoering bestaat al geruime tijd, terwijl industriële verwerking van biologische melk iets van recente datum is. Dit verklaart waarom met name onder boerderijzuivelbereiders biologisch-dynamische bedrijven voorkomen.

Lidmaatschap van een belangenvereniging

De bedrijven zijn gemiddeld genomen lid van meerdere verenigingen. De reden daarvoor is het verschil in doel van de vereniging. Zo kennen we algemene (LTO) en specifieke belangenverenigingen (de Natuurweide, VBDB). Ruim de helft van de bedrijven is lid van de LTO. Daarnaast zijn de boerderijzuivelbereiders meestal lid van BBZ en de melkleveran-

ciers aan zuivelfabrieken van de Natuurweide. Van de VBDB zijn met name biologisch dynamische bedrijven lid.

Tabel 2.4 Lidmaatschap vereniging per type bedrijf, 2001

Type bedrijf	Natuurweide	NVEL	NeVeM	LTO	BBZ	VBDB
Boerderijzuivelbereider	1	2	3	8	10	5
Melkleverancier	7	3	7	10	1	1
Totaal	8	6	11	19	12	6

Aankoop ruwvoer

Aankoop van ruwvoer komt het meest voor bij de melkleveranciers aan zuivelfabrieken. Negen bedrijven (60%) geven aan ruwvoer in te kopen. Gemiddeld genomen bedraagt de aankoop per bedrijf 180 ton. De boerderijzuivelbereiders kopen minder vaak ruwvoer aan (minder dan 33%). Bovendien kopen ze gemiddeld minder ruwvoer, namelijk maar 56 ton. Deze verschillen hangen samen met de verschillen in gemiddelde bedrijfsomvang en het percentage grasland dat gebruikt wordt voor beweiding.

Oppervlak voedergewassen

Zowel de boerderijzuivelbereiders als de melkleveranciers aan zuivelfabrieken beschikken over arealen met voedergewassen. De boerderijzuivelbereiders beschikken gemiddeld over 10,8 ha. Hiervan is 91% biologisch. Gras (51%) en gras/klaver (26%) zijn de belangrijkste gewassen. Andere minder genoemde gewassen zijn: graan, triticale, voederbieten, zonnebloem, zomergerst, lucerne, tarwe, haver en rogge.

De melkleveranciers aan zuivelfabrieken beschikken gemiddeld per bedrijf over 14,7 ha voedergewas. Het hele bedrijf is bij deze groep biologisch. Vaak geteelde gewassen zijn bij hen: gras/klaver (60%), gras (19,5%) en maïs (11,5%). De groep 'overig' bestaat uit: graan, zonnebloem en zomergerst.

Oppervlak grasland

De boerderijzuivelbereiders beschikken gemiddeld per bedrijf over 9,5 ha grasland. Alle bedrijven zijn volledig biologisch op twee na. Deze bedrijven zijn slechts voor 25% biologisch. De bedrijven die volledig biologisch zijn, hebben gemiddeld 4,8 ha (51%) voor de beweiding door geiten.

De melkleveranciers aan zuivelfabrieken beschikken gemiddeld per bedrijf over 14,6 ha grasland. Hiervan is 100% biologisch. Van dit areaal wordt gemiddeld slechts 4,5 ha (31%) gebruikt voor beweiding. Dit is minder dan het areaal van de boerderijzuivelbereiders.

Grazen in het groeiseizoen

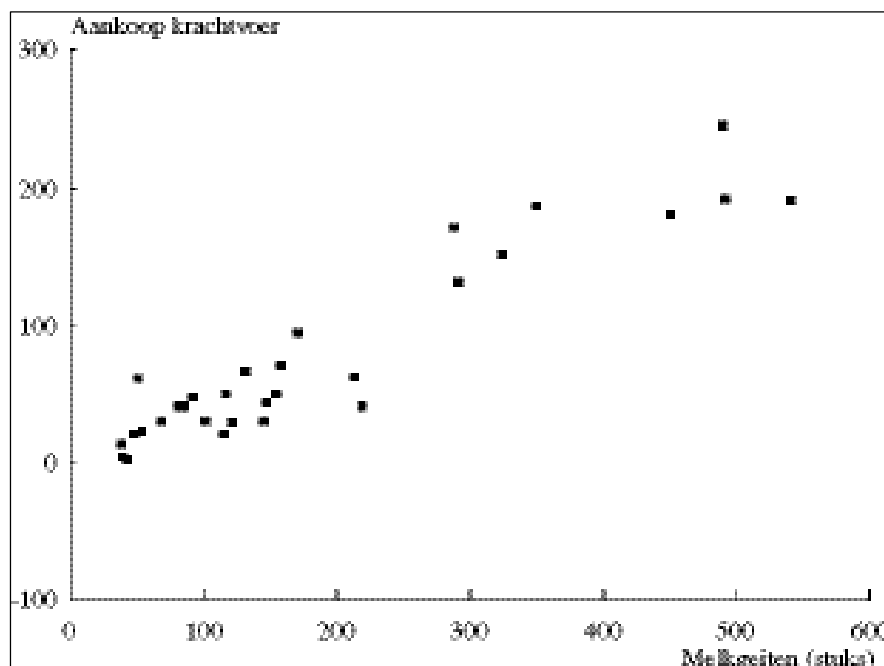
Bij de meeste bedrijven grazen de geiten het grootste deel van het groeiseizoen. Een aantal uitzonderingen komt zowel in de groep van de boerderijzuivelbereiders als in die van de melkleveranciers aan zuivelfabrieken voor. Bij zeven boerderijzuivelbereiders ligt het percentage grazen tussen de 50 en 80% van het groeiseizoen. Twee van de melkleveranciers aan zuivelfabrieken laten de geiten niet grazen en vijf bedrijven uit deze groep geven een percentage op dat ligt tussen de 50 en 80%. Het is niet geheel duidelijk waarom een aantal geitenhouders afwijkt van de 100%. Mogelijk speelt de draagkracht van de grond hierbij een rol. Ook is niet uitgesloten dat een aantal geitenhouders de vraag heeft beantwoord als een deel van het gehele jaar in plaats van een deel van het totale groeiseizoen.

Stro van het eigen bedrijf

De boerderijzuivelbereiders gebruiken vaak stro van het eigen bedrijf terwijl de melkleveranciers aan zuivelfabrieken dat bij uitzondering doen (7%). Ongeveer 50% van de boerderijzuivelbereiders gebruikt stro van het eigen bedrijf. 52% van het stro komt dan uit de eigen productie.

Aankoop krachtvoer

Alle bedrijven kopen krachtvoer aan. De aankoop loopt redelijk in de lijn met de grootte van het bedrijf (figuur 2.1). Boerderijzuivelbereiders kopen gemiddeld 40,6 ton per bedrijf

Figuur 2.1 Aankopen krachtvoer (in tonnen) in relatie tot het aantal melkgeiten

aan. De melkleveranciers aan zuivelfabrieken kopen gemiddeld veel meer krachtvoer namelijk 116 ton.

Uit de gegevens over de hoeveelheid gras, het grazen, de oppervlakte voedergewassen, het strogebruik en de aankoop van krachtvoer, komt naar voren dat de bedrijven van de zelfzuivelaars een veel meer gesloten karakter hebben dan die van de melkleveranciers aan zuivelfabrieken.

Gebruik van biologische poedermelk, koemelk en niet-biologische melk voor lammeren

Het grootste deel (94%) van de bedrijven die leveren aan zuivelfabrieken gebruikt biologische poedermelk, een klein deel biologische koemelk (6%). Een aantal van hen gebruikt daarnaast ook niet-biologische melk (18%).

Tabel 2.5 Gebruik van biologische poedermelk, koemelk en niet-biologische melk voor lammeren door de bedrijven die melk aan zuivelfabrieken leveren, 2001

Product	Gebruikende bedrijven (n=15)	
	aantal	in %
Biologische poedermelk	14	93
Biologische koemelk	1	6
Niet-biologische melk	3	20
Geitenmelk	0	0
Niet-biologische melkpoeder	0	0

Bij de boerderijzuivelbereiders is het gebruik van de melkproducten veel meer divers. Biologische poedermelk en geitenmelk zijn bij hen de meest gangbare producten. Opvallend is hierbij het percentage bedrijven dat geen biologische melk(poeder) gebruikt.

Tabel 2.6 Gebruik van biologische poedermelk, koemelk en niet-biologische melk voor lammeren door de boerderijzuivelbereider

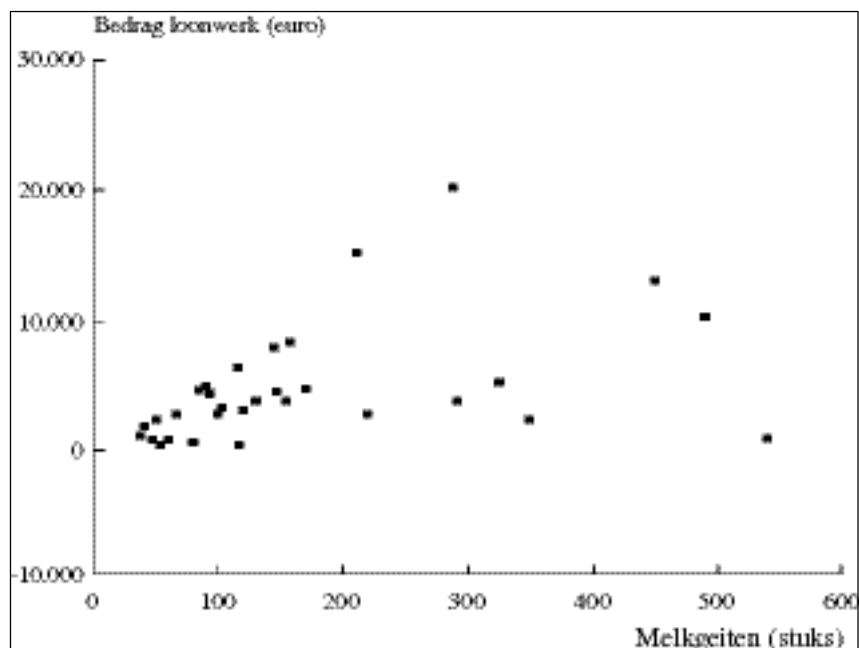
Product	Gebruikende bedrijven (n=15)	
	aantal	in %
Biologische poedermelk	6	35
Biologische koemelk	2	12
Niet-biologische melk	2	12
Geitenmelk	6	35
Niet-biologische melkpoeder	1	6

Type voersysteem

Ook bij het voersysteem zijn er verschillen. De kuilblokken en het handmatige voersysteem zijn de meest genoemde. De andere, voerdoseerwagen, voermengwagen, voersysteem ronde balen, voermengbak en voordroogkuil komen nauwelijks voor. Van de boerderijzuivelbereider gebruikt 88% het handmatige systeem en 35% kuilblokken. Een aantal bedrijven gebruikt beide systemen. De melkleveranciers aan zuivelfabrieken hanteren voor 53% het handmatige systeem en voor 27% kuilblokken.

Besteding aan loonwerk

Gevraagd is welk bedrag men besteedde aan loonwerk met betrekking tot voederwinning en graslandbeheer voor de geitenhouderij. Het bedrag dat op jaarbasis wordt uitgegeven aan loonwerk houdt maar in geringe mate verband met de grootte van het bedrijf (zie figuur 2.2).

Figuur 2.2 Besteding aan loonwerk in 2001 (alle bedrijven)

De boerderijzuivelbereiders geven gemiddeld per jaar een bedrag van 4.360 euro uit aan loonwerk. Bij de melkleveranciers aan zuivelfabrieken ligt dat met gemiddeld 4.670 euro bijna 10% hoger, terwijl hun gemiddeld aantal geiten ongeveer 2,5 maal zo groot is. Deze laatste groep heeft een zodanige bedrijfsgrootte, dat het loont werktuigen zelf aan te schaffen. Bovendien hebben ze er ook meer tijd voor, omdat ze geen tijd hoeven te besteden aan de verwerking van de melk.

Aantal biologische melkgeiten op 1 januari 2000 en 31 december 2002

Het antwoord op deze vraag levert informatie op over de verwachte groei van het aantal melkgeiten op de bedrijven van januari 2000 tot en met december 2002. Daarmee krijgen we een indruk van de snelheid waarmee bestaande bedrijven de productie uitbreiden.

Tabel 2.7 Gemiddeld aantal dieren per bedrijf

Type bedrijf	Melkgeiten		Lammeren	
	januari 2001	december 2001	januari 2002	december 2002
Boerderijzuivelbereider	90	111	42	37
Melkleverancier	220	355	103	129

Binnen de groep boerderijzuivelbereiders neemt het aantal aanwezige melkgeiten toe met 23% van gemiddeld 90 naar 111 melkgeiten per bedrijf. De uitbreiding bij de melkleveranciers aan zuivelfabrieken is veel groter namelijk 61%. Het gemiddeld aantal melkgeiten neemt op deze bedrijven toe van 220 naar 355 stuks. De groei van de biologische melkgeitenstapel zal dus met name resulteren in een grotere hoeveelheid industrieel bereide biologische zuivelproducten.

Type stal voor de melkgeiten

Er is een sterke overeenkomst tussen de bedrijven in het voor melkgeiten gebruikte type stal. Vrijwel alle bedrijven gebruiken een potstal. Bij uitzondering wordt een 'open front'-stal toegepast (1 keer bij een boerderijzuivelbereider).

Type stal voor de lammeren

Ook voor de lammeren wordt vrijwel steeds een potstal toegepast. Slechts een enkele maal wordt gekozen voor een ander staltype. Het gaat dan om een combinatie van twee typen: namelijk een potstal en een open front (2 keer aangetroffen bij de leden uit de groep van de melkleveranciers aan zuivelfabrieken).

Type melksysteem

Ook in het gebruikte melksysteem heerst een grote mate van uniformiteit tussen de bedrijven. Vrijwel alle bedrijven hanteren het 'zij-aan-zij'-systeem. Slechts een melkleverancier aan zuivelfabrieken heeft een melkcarrousel en een boerderijzuivelbereiders gebruikt een melktafel.

Productie van geitenmelk en Kwaliteit-certificering

De melkproductie op de bedrijven neemt meestal lineair toe met het aantal melkgeiten per bedrijf. Een aantal bedrijven wijkt hiervan af. Dit heeft ondermeer te maken met het feit dat de aanwezige melkgeiten nog niet de optimale melkproductie hebben bereikt.

De boerderijzuivelbereiders produceren gemiddeld per bedrijf 52.472 liter geitenmelk. De grootste boerderijzuivelbereider zelfs tweemaal zoveel. De melkleveranciers aan zuivelfabrieken zijn gemiddeld groter. Hier ligt de gemiddelde melkproductie per bedrijf op 198.690 liter geitenmelk, met uitschieters naar boven tot 424.000 liter.

Het aantal bedrijven met een Kwaliteit-certificaat is gering. Slechts 5 bedrijven beschikken over een dergelijk certificaat. Alle vijf zijn bedrijven die melk leveren aan zuivelfabrieken. Geen van de boerderijzuivelbereiders heeft dit certificaat. Deze situatie houdt verband met het feit dat het al dan niet gecertificeerd zijn geen rol speelt bij de prijsvorming voor melk bij eigen verwerking.

Percentage van de melktoeslag dat valt onder de wintertoeslag

Deze vraag werd vooral beantwoord door melkleveranciers aan zuivelfabrieken. Slechts bij uitzondering gaf een boerderijzuivelbereider hier een percentage op. Het door de melkleveranciers opgegeven percentage wintermelk bedraagt gemiddeld 25,7%. Dit percentage komt niet overeen met datgene wat als wenselijk wordt ervaren. De geitenhouders gaven aan dat het wenselijk is het percentage wintermelk te verhogen tot 40,5%.

Vet- en eiwitgehalten

Vijf boerderijzuivelbereiders hebben het vet- en eiwitgehalte van de geitenmelk opgegeven. De gemiddelde waarden ligt bij hen onder die van de melkleveranciers aan zuivelfabrieken. De variatie is echter groot er komen uitschieters naar boven voor met een vetgehalte van 4,59 en een eiwitgehalte van 3,94.

Tabel 2.8 Vet- en eiwitgehalten geitenmelk

Type bedrijf	Gemiddeld vetgehalte	Gemiddeld eiwitgehalte
Boerderijzuivelbereider	3,62	3,34
Melkleverancier	4,05	3,38
Beide	4,20	3,40

3. Opzet kostprijsberekening

3.1 Inleiding

Het voorstel voor de wijze van kostprijsberekening staat in dit hoofdstuk centraal. De kostprijs zal berekend worden voor de groep die melk levert aan de zuivelfabriek (melkleveranciers) en voor de boerderijzuivelbereiders die de geitenmelk verwerken tot kaas. De enquête verstrekt extra informatie over de kenmerken van de twee groepen en geeft daarmee de basis voor het kiezen van de criteria met behulp waarvan de bedrijven waarvoor de berekende kostprijs zal gelden te selecteren. Het gaat erom een kostprijs te berekenen van agrarische producent tot de consument.

De kostprijsberekening bestaat voor de primaire fase uit een aantal vaststaande onderdelen (zie bijlage 3) en zal gebeuren op de wijze zoals dat bij het LEI gebruikelijk is. De informatie over de daarbij gehanteerde uitgangspunten en definities zal daarbij worden vastgelegd (bijlage 4).

De vraag die in dit hoofdstuk wordt besproken heeft betrekking op de criteria die gehanteerd dienen te worden om te bepalen voor welke groep bedrijven de kostprijsberekening moet gelden. Ook de vraag van hoeveel bedrijven daarvoor gegevens moeten worden verzameld zal aan de orde komen.

In overleg met de begeleidingscommissie is besloten de selectie te doen aan de hand van de volgende aspecten: het aantal aanwezige geiten, het al dan niet kunnen laten grazen van de geiten en het al dan niet produceren van melk.

3.2 Selectie bedrijven

In deze paragraaf wordt weergegeven wat het hanteren van de gekozen selectiecriteria en grenzen betekent voor het aantal bedrijven uit de enquête waarvoor een kostprijs wordt berekend.

Bedrijfsomvang

Omdat hobbyboeren en weinig efficiënte bedrijven niet de kostprijs mogen bepalen is besloten een minimale bedrijfsgrootte te hanteren. In overleg met de begeleidingscommissie is de ondergrens gelegd bij minimaal 50 melkgeiten. Een hogere ondergrens zou met name leiden tot het buitensluiten van een groot aantal boerderijzuivelbereiders. Tabel 3.1 geeft een beeld van de grootteverdeling van de geitenhouders.

Tabel 3.1 *Bedrijven met minder dan respectievelijk 50, 100 en 150 melkgeiten in procenten van het totaal aantal bedrijven per type, 2001*

Type bedrijf	Minder dan 50 melkgeiten	Minder dan 100 melkgeiten	Minder dan 150 melkgeiten
Boerderijzuivelbereiders	29	53	82
Melkleveranciers aan zuivelfabrieken	0	20	40

Productie van geitenmelk

Een boerderijzuivelbereider gaf aan dat op het moment van de enquête wel melkgeiten werden gehouden maar dat deze nog geen melk produceerden. Dit bedrijf wordt dus niet meegenomen voor de kostprijsberekening. Bij de melkleveranciers aan zuivelfabrieken komt dit verschijnsel in de enquête niet voor.

Grasland aanwezig op het bedrijf

Een volgend criterium is de aanwezigheid van grasland op het bedrijf. In de toekomst wordt het van belang dat biologische geiten kunnen weiden. Voor de kostprijsberekening worden daarom bedrijven uitgesloten indien zij niet beschikken over weidegrond. Bij de selectie wordt rekening gehouden met de totale areaal aan grasland dus inclusief het deel van het bedrijf dat nog niet-biologisch is maar wel in potentie opgenomen kan worden.

Alle bedrijven op één na beschikken over grasland. Het grootste deel van het grasland is ook biologisch, maar slechts een beperkt deel wordt gebruikt voor beweiding. De boerderijzuivelbereiders gebruiken gemiddeld ongeveer 50% van het grasland voor beweiding. De melkleverancier aan zuivelfabrieken minder. Zij gebruiken gemiddeld 31% van het areaal grasland voor dit doel.

Tabel 3.2 *Aantal bedrijven met grasland, gemiddelde oppervlakte per bedrijf en de gemiddelde beweide oppervlakte, 2001*

Type bedrijf	Aantal bedrijven met grasland	Gemiddelde oppervlakte (ha)	Gemiddelde oppervlakte voor beweiding (ha)
Boerderijzuivelbereider	17	9,5	4,8
Melkleverancier	15	14,6	4,5

Welke bedrijven blijven over?

De toepassing van bovenstaande criteria resulteert erin dat van de geënquêteerde 17 bedrijven er 5 afvallen omdat ze minder dan 50 melkgeiten hebben. Dit is bijna 30%. Ook valt uit de groep boerderijzuivelbereiders een bedrijf af omdat men pas met de geitenhouderij is gestart. Verder valt er een bedrijf af dat geen grasland heeft. Op dit bedrijf wordt zowel afgezet aan de zuivelfabriek als zelf zuivelproducten gemaakt.

In totaal voldoen 26 geënquêteerde bedrijven aan de bovenstaande eisen. Hierbij zijn 11 boerderijzuivelbereiders en 15 melkleverancier aan zuivelfabrieken. Van de 33 bedrijven blijven er dus 26 (ruim 80%) over. Vertaald naar het totaal aantal in Nederland aanwezige biologische geitenhouderijen betekent dit dat er voldoende bedrijven zijn die aan de selectiecriteria voldoen om voor zowel de boerderijzuivelbereiders als de bedrijven die leveren aan zuivelfabrieken een kostprijs te berekenen.

Een vuistregel geeft aan dat een groep van 30 bedrijven voldoende groot is om betrouwbare uitspraken over de gemiddelde kosten te doen. Dit zou inhouden dat als zowel voor boerderijzuivelbereiders als melkleveranciers aan zuivelfabrieken een kostprijs moet worden bepaald een groot deel van de biologische geitenhouderijen bij de berekening moet worden betrokken. Als er lagere eisen worden gesteld op het gebied van de te maken onderverdelingen kan met een geringer aantal bedrijven worden volstaan. Twee groepen van circa 15 bedrijven zijn dan voldoende.

Enkele kanttekeningen bij de kostprijsberekening geitenmelk

De enquête geeft een globale indruk hoe divers de samenstelling van de groep is. Op basis hiervan zijn criteria gehanteerd om de groep homogener te maken, rekening houdend met een indeling naar melkleveranciers van de melk en bedrijven die hun eigen melk verwerken. Desondanks zal er een grote mate van spreiding blijven. Deze situatie komt ook voor bij de kostprijs van koeienmelk.

Op grond van de nu verzamelde gegevens kan onvoldoende rekening gehouden worden met de mate waarin de geitenbedrijven professioneel met deze productietak omgaan. Indien de ondernemer een groot deel van de tijd werkzaam is in een andere tak van landbouw, dan is onzeker of de bedrijfsvoering wel een efficiënt karakter heeft en niet te veel hobbymatig is.

Daarnaast is de mate van grondgebondenheid erg van invloed op de totale kostprijs. Bedrijven met veel grond en weinig melk hebben hogere vaste kosten terwijl bedrijven met weinig grond en veel geiten lage vaste kosten hebben. Hier staat tegenover dat deze bedrijven wellicht veel ruw- en krachtvoer moeten aankopen. Zodoende is de opbouw van de kostprijs erg verschillend.

Bij de gangbare bedrijfsvoering is 400 geiten per volwaardige arbeidskracht (vak) de norm. Als bij de biologische een ondergrens van 50 wordt gesteld is dit wellicht aan de lage kant en resulteert dit naar alle waarschijnlijkheid tot een gemiddeld hoge kostprijs. Gezien het aantal deelnemende bedrijven kunnen echter niet te hoge grenzen worden gehanteerd omdat dan de betrouwbaarheid van het resultaat te wensen overlaat, met name voor de groep boerderijzuivelbereiders.

3.3 Wijze van kostprijsberekening

Bij de bepaling van de kostprijs voor de productie van geitenmelk wordt rekening gehouden met de volgende kostposten (zie ook bijlage 3):

- vaste kosten (voor grond, gebouwen, arbeid, loonwerk en dergelijke);
- algemene kosten (auto, accountant, contributies, heffingen en dergelijke);
- toegerekende kosten (voer, mest, uitgangsmateriaal en dergelijke).

Deze kostprijsberekening vindt plaats aan de hand van de boekhoudgegevens van de bedrijven die voldoen aan de selectiecriteria en die bereid zijn de gevraagde gegevens te verstrekken. De opbrengst van de verkoop van geiten en bokjes voor de slacht zal als nevenopbrengst in de kostprijsberekening worden meegenomen.

In principe wordt er een gemiddelde kostprijs voor de hele groep bepaald. In de uitwerking kan evenwel (indien de groep voldoende groot is) inzicht worden geboden in de spreiding naar bijvoorbeeld het aantal melkgeiten of naar ecologisch en biologisch-dynamische bedrijven. Tevens zullen allerlei kengetallen als melkgift per geit, krachtvoer- verbruik per geit en dergelijke worden bepaald.

De bepaling van de kosten van verwerking valt uiteen in twee delen, namelijk die voor boerderijzuivelbereiders en die van industriële verwerkers.

a. Bij boerderijzuivelbereiders

Bij deze groep zal een kostprijs voor de productie van jonge kaas van het Gouda type worden berekend. Daarbij zal ook een onderscheid gemaakt worden naar vaste kosten, algemene kosten en toegerekende kosten. De hiervoor berekende gemiddelde kostprijs zal bij een voldoende grote groep ook inzicht bieden in de effecten van schaal. Tevens zullen ook hier technische kengetallen worden bepaald, zoals bijvoorbeeld het aantal liter melk nodig voor de productie van 1 kg kaas. Geen rekening zal worden gehouden met de kosten voor verkoop via eigen winkel of op week- en boerenmarkten. Hiervoor zal een algemeen opslagpercentage worden gehanteerd afgeleid van de brutomarges van kaasgroothandel, supermarkten en natuurvoedingswinkels.

b. Bij industriële zuivelverwerkers

Bij deze groep bedrijven zal volstaan worden met het verzamelen van de door hen gehanteerde brutomarge voor de verwerking en afzet van biologische geitenmelk. Tevens zal worden nagegaan wat de verwerker toevoegt. Verwerking, productontwikkeling, logistiek, opslag, verpakking, snijden van kaas en dergelijke.

3.4 Aanbevelingen

De opdrachtgever heeft aangegeven te streven naar een kostprijsberekeningen die gebruikt kan worden om een minimumprijs te berekenen. Deze minimumprijs willen ze per jaar met de particuliere verwerkers overeenkomen. Tevens wil men inzicht in de factoren die ervoor zorgen dat de kostprijs stijgt of daalt. Te denken valt hierbij aan een lagere kostprijs door professionalisering van de sector en kostprijsstijgingen door EU voorschriften, wet- en re-

gelgeving. Voor een dergelijk doel is een transparant systeem van kostprijsberekening nodig.

Daarnaast kan inzicht in de kostprijs dienen om tot ketensamenwerking en een geleidelijke en beheersbare groei van de sector te komen, evenals om richting detailhandel en consumenten duidelijk te maken, waarom de consumentenprijs zo hoog is als ze is. Ook in dit kader is een transparante prijsopbouw noodzakelijk.

Om tot een transparant systeem te komen zijn heldere uitgangspunten voor de berekening vereist. Daartoe behoren zaken als het aantal deelnemers, afspraken over de wijze van kostprijsbepaling, gemaakte aannames en gebruikte normatieve kosten.

Aanbevolen wordt een kostprijs te berekenen voor geitenmelk voor enerzijds de boerderijzuivelbereiders en anderzijds de melkleveranciers aan zuivelfabrieken. En deze per onderscheiden groep te baseren op ten minste 15 bedrijven. De willekeurig te kiezen bedrijven dienen te voldoen aan de in paragraaf 3.2 geformuleerde minimum eisen.

Bij de groep boerderijzuivelbereiders dient tevens de kostprijs voor de bereiding van jonge geitenkaas te worden bepaald. Voor de afzet van de kaas zal gewerkt worden met een bruto-opslagpercentage berustend op de brutomarges van groot- en detailhandel.

De verwerkings- en afzetkosten van de aan zuivelverwerkers geleverde melk zal worden benaderd via de brutomarge voor verwerking, groot- en detailhandel. Tevens zal daarbij worden vastgelegd welke activiteiten die waarde toevoegen de verschillende partijen uitvoeren.

Om de kostprijs te kunnen monitoren dient voor belangrijke kostenposten te worden vastgesteld welke invloed prijsveranderingen op de kostprijs hebben. Van deze kostenposten dienen maandelijks de prijsveranderingen te worden vastgelegd. Tevens moet worden vastgelegd wat de invloed is van veranderingen in wet- en regelgeving op nationaal en internationaal niveau.

In het kader van de professionalisering van de sector is het belangrijk dat de te bepalen kostprijs een zekere stimulans bevat om de bedrijfsvoering te verbeteren. Dit betekent enerzijds dat de overeen te komen minimumprijs niet gebaseerd is op de slechtst presterende bedrijven maar op een groepsgemiddelde of op de betere bedrijven. Anderzijds is het nodig te komen tot een onderlinge vergelijking van de bedrijfsresultaten (financieel en technisch). Dit kan het beste plaatsvinden middels studiegroepen, waarin ervaringen worden uitgewisseld.

Eventueel kan worden overwogen om ten minste een keer per jaar een extern adviseur met de bedrijven over de resultaten en de mogelijkheden tot verdere verbetering te laten praten. Sterk achterblijvende bedrijven zouden eventueel zelfs intensiever kunnen worden begeleid.

Literatuur

Hoste, R., 'Eerlijke prijs voor de biologische varkensvleeskolom', In: *Agrimonitor* 7-5. LEI, Den Haag, 2001.

Poppe, K.J. (red.) 1993, *LEI-boekhoudnet van A tot Z*. LEI, Den Haag, Publikatie 3.154, 1993.

Bijlage 1 Vragenlijst biologische geitenhouderij

Misschien ten overvloede maar alle informatie uit de enquête wordt uitsluitend gebruikt voor dit project en zodanig door het LEI bewerkt en samengevat in groepsgemiddelden, dat deze niet kunnen worden herleid tot individuele bedrijven.

Ga bij de beantwoording van de vragen uit van de situatie in 2001, tenzij anders is aangegeven.

1. Hoeveel biologische melkgeiten waren op 1 januari 2002 op uw bedrijf aanwezig ?
.....stuk(s)

Indien er *geen* biologische melkgeiten op uw bedrijf aanwezig zijn, hoeft u de rest van de vragenlijst niet in te vullen. Gelieve de enquête terug te sturen in de bijgeleverde enveloppe.

2. Heeft u naast de biologische melkgeiten ook nog lammeren en bokken op het bedrijf? Zo ja, hoeveel van onderstaande biologische lammeren en bokken waren op 1 januari 2002 aanwezig?

- Lammeren in de melkperiode stuk(s)
 Oudere lammeren stuk(s)
 Bokken stuk(s)

3. Heeft u naast de biologische geitenhouderij nog een andere veehouderij of bedrijfsmatige activiteit waaruit u inkomen genereert?

- Ja, ga naar vraag 4.
 Nee, ga naar vraag 5.

4. U heeft nog een andere bedrijfsmatige activiteit naast de geitenhouderij. Geef hieronder aan, om welke activiteit het gaat, en of deze biologische is of niet, en welk deel van de tijd (in % van totaal) u werkzaam bent in deze bedrijfstak?

Meerdere antwoorden mogelijk:

	Biologisch ja/nee:	% van totaal:
a).....		%
b).....		%
c).....		%

5. Is er sprake van een biologisch-dynamische of van een ecologische bedrijfsvoering?
 Biologisch-dynamische
 Ecologische
6. Bent u aangesloten bij een belangenvereniging?
 Ja, welke (meerdere antwoorden mogelijk):
 Natuurweide
 Nederlandse Vereniging Ecologische Landbouw (NVEL)
 Nederlandse Vereniging van Melkgeitenhouders (NEVEM)
 LTO Nederland
 Bond van Boerderijzuivelbereiders (BBZ)
 Vereniging Biologisch-Dynamische boeren (VBDB)
 Indien anders:.....
 Nee, ik ben niet aangesloten bij een belangenvereniging
7. Wat is uw relatienummer volgens de Landbouwtelling?.....

Vragen 8 tot en met 17 hebben betrekking op het voer en voersystemen.
--

8. Hoeveel ruwvoer heeft u aangekocht?ton
9. [a] Hoeveel hectare voedergewassen heeft uw bedrijf?.....ha
- [b] Hoeveel hectare hiervan heeft betrekking op de biologische
geitenhouderij?ha
- [c] Wat voor gewassen en hoeveel?

Gewas	oppervlakte (ha)
.....
.....
.....
10. [a] Hoeveel hectare voedergewassen heeft uw bedrijf?.....ha
- [b] Hoeveel hectare hiervan heeft betrekking op de biologische
geitenhouderij?ha
- [c] Hoeveel hectare wordt daarvan gebruikt voor beweiding?ha
11. Hoeveel procent van het groeiseizoen grazen de geiten?%
12. Hoeveel procent van het stro komt van het eigen bedrijf?.....%

13. Hoeveel krachtvoer heeft u aangekocht? ton
14. Hoeveel procent van het krachtvoer komt van het eigen bedrijf?.....%
15. Gebruikt u?:
 Biologische poedermelk
 Biologische koemelk
 Niet biologische melk
16. Welk voersysteem kent uw bedrijf?
 Voerdoseerwagen,
 Voermengwagen,
 Kuilblokken,
 Handmatig,
 Anders nl.:.....
17. Welk bedrag geeft u op jaarbasis uit aan loonwerk met betrekking tot voederwinning en graslandbeheer voor het geitenbedrijf?
 euro

Vraag 18 heeft betrekking op de aanwas van het aantal dieren op het bedrijf.

18. Wat was het aantal biologische melkgeiten in januari 2000, en wat zal die zijn in december 2002?
 Het aantal melkgeiten in januari 2000 bedroeg: stuks
 Het aantal lammeren in januari 2000 bedroeg: stuks
 Naar verwachting zal het aantal melkgeiten in december 2002 zijn:..... stuks
 En het aantal lammeren in december 2002: stuks

Vragen 19 tot en met 21 hebben betrekking op de huisvesting.

19. Welk type stal is aanwezig op uw bedrijf voor de melkgeiten op 1 januari 2002?
 Potstal
 Grupstal
 Open front stal
 Of combinatie van staltypen:.....

20. Welk type stal is aanwezig op uw bedrijf voor de lammeren op 1 januari 2002?
- Potstal
 - Grupstal
 - Open front stal
 - Of combinatie van staltypen:.....
21. Welk type melksysteem is aanwezig op uw bedrijf op 1 januari 2002?
- Visgraat
 - Zij aan zij
 - Driehoekig
 - Carrousel
 - Of anders:.....

Vragen 22 tot en met 26 gaan over de productie van geitenmelk.

22. Hoeveel geitenmelk werd op uw bedrijf geproduceerd (Inclusief MKZ-melk)?
- liters
23. [a] Welk percentage van de afgeleverde melk valt onder de wintertoeslag?.....%
- [b] Hoeveel procent van de melk zou u in de winterperiode willen produceren?.....%
24. Bent u Kwaliteit gecertificeerd?
- Ja
 - Nee
25. Wat zijn de gemeten gemiddelde vet- en eiwitgehaltenes?
- Vetgehaltenes:.....
 - Eiwitgehaltenes:.....
26. Verwerkt u de geitenmelk zelf?
- Ja *alles*, ga vervolgens verder naar vraag 27
 - Ja *gedeeltelijk*, ga vervolgens verder naar vraag 27
 - Nee, ga verder naar vraag 34

Vragen 27 tot en met 33 hebben betrekking op bedrijven die zelf de biologische geitenmelk verwerken tot eindproducten.

27. U verwerkt de melk (deels) zelf. Welke producten maakte u ervan, en wat is de massa?

	Massa van het product in kilogram op jaarbasis:	
☐ Goudse kaas	kg
☐ Zachte kaas	kg
☐ Schimmelkaas	kg
☐ Zuivel	kg
☐ Indien anders:	kg

28. Wie zijn uw klanten, en geef tevens het aandeel van deze klant in de totale afzet?

Aandeel:

☐ Particulieren (verkoop op de markt)	%
☐ Particulieren (verkoop aan huis)	%
☐ Een handelaar neemt mijn producten af	%
☐ Ik lever rechtstreeks aan de detailhandel	%
☐ Indien anders:	%

29. Waarop baseert u in het algemeen de verkoopprijs?

- Uitsluitend op de productiekosten van de kaas
- Prijzen van vergelijkbare producten door de concurrent aangeboden
- Of wat de doelgroep ervoor zou kunnen betalen
- Anders, namelijk.....
-

30. Ervaart u knelpunten bij de verwerking van melk op het eigen bedrijf?

- Ja, de knelpunten zijn:.....
-
-
-
-
- Nee, ik ervaar geen knelpunten.

31. Zijn er verbeteringen mogelijk bij de verwerking op het eigen bedrijf?

- Ja, de verbeteringen zijn:.....
-
-
-
-
- Nee, er zijn geen verbeteringen mogelijk.

32. Ervaart u knelpunten bij de afzet van de producten?
 Ja, de knelpunten zijn:.....

 Nee, ik ervaar geen knelpunten.
33. Zijn er verbeteringen mogelijk voor de afzet van de producten?
 Ja, de verbeteringen zijn:.....

 Nee, er zijn geen verbeteringen mogelijk.

Vragen 34 tot en met 40 hebben betrekking op bedrijven die biologische geitenmelk niet zelf verwerken maar leveren aan een inzamelaar, verwerker en/of handelaar.

34. U verwerkt de melk niet zelf maar verkoopt die aan een afnemer. Wie is uw afnemer van de melk en wat is de afstand tot deze verwerker/handelaar?
 Geef de na(a)m(en) van de afnemers en het aandeel van de afnemer in de totale afzet op boerderij niveau:
Naam afnemer:	Aandeel:	Afstand:
1).....	%	km
2).....	%	km
3).....	%	km
35. Wat is de rol van de afnemer uit vraag 34 (bijvoorbeeld: verzamelaar, verwerker of handelaar)?
Naam afnemer:	Rol:
1).....	
2).....	
3).....	
36. Bent u tevreden over uw afnemer?
 Ja, ik ben helemaal tevreden.
 Nee, ik ben dat niet omdat

37. Ervaart u knelpunten bij de afzet van de melk?
 Ja, de knelpunten zijn:.....
.....
.....
.....
 Nee, ik ervaar geen knelpunten.
38. Zijn er verbeteringen mogelijk voor de afzet van de melk?
 Ja, de verbeteringen zijn:
.....
.....
.....
 Nee, er zijn geen verbeteringen mogelijk.
39. Heeft u zorgen ten aanzien van de continuïteit van de biologische geitenhouderij?
 Zo ja, welke?
(Te denken valt aan de uitvoering van overheidsregelingen, verwerking en afzet van melk en melkproducten, prijs, schaalgrootte, export, concurrentie, en dergelijke):
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
40. Welke problemen doen zich voor bij de omschakeling van het gangbare naar het biologische segment?:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING

Bijlage 2 Begeleidende brief

Mevrouw/Mijne heren

In opdracht van het Ministerie van landbouw, Natuurbeheer en Visserij voert het LEI momenteel een onderzoek uit naar de biologische geitenhouderij. Het onderzoek omvat een verkenning van de markt in Nederland en een aantal andere Europese landen en het maken van een opzet voor een ketenberekening in de gehele productie en afzetketen voor geitenmelk(producten). Het onderzoek is aangevraagd en wordt gesteund door de Vereniging van Biologische Geitenhouders Nederland i.o. (VBGN). Deze vereniging is dan ook vertegenwoordigd in de commissie die de uitvoering van het onderzoek begeleidt.

Zowel voor het ministerie als de Vereniging levert deze studie belangrijke informatie ten behoeve van het formuleren en uitvoeren van een beleid gericht op de stimulering van de verdere ontwikkeling van de biologische geitenhouderij. Het is de bedoeling de resultaten van het onderzoek te presenteren in de voorlopig voor 15 mei 2002 geplande oprichtingsvergadering van de Nederlandse vereniging van biologische geitenhouders.

Om de benodigde gegevens over de afzet van geitenmelk en geitenmelkproducten en het toegepaste houderijsystemen te verzamelen is een steekproef getrokken uit de bedrijven die volgens de Landbouwtelling 2001 geiten hadden en een biologische bedrijfsvoering kenden. De zo verzamelde informatie zal door het LEI zo worden bewerkt en samengevat in groepsgemiddelden, dat deze niet kunnen worden herleid tot individuele bedrijven. De deelnemers aan de enquête zullen te zijner tijd een kopie van de samenvatting van het onderzoeksverslag ontvangen. Wij vragen u zo snel mogelijk bijgaand vragenformulier in te vullen en aan ons op te sturen. Bij voorkeur voor 14 februari 2002. Een retour enveloppe is bijgevoegd.

Mocht u vragen hebben over het onderzoek of het vragenformulier dan kunt u met ondergetekende contact opnemen. Ook de leden van de Nederlandse vereniging van biologische geitenhouders i.o. T. van Bruggen (013-5368323), G. Verhoeven (0411-645334), J. van Tilburg (0187-642505) en Petra Rasker (0517-592193) kunnen u nader informeren.

Wij danken u bij voorbaat voor uw moeite en tijd om de vragenlijst in te vullen.

Met vriendelijke groet

Ir. J.J. de Vlieger.
(070 - 3358332)

Bijlage 3 Opbouw kostprijs

De opbouw van de kostprijs voor geitenmelk:

Vaste kosten

- Gebouwen
 - Melkstal (afschrijving, rente en onderhoud)
 - Huisvesting melkgeiten (afschrijving, rente en onderhoud)
 - Huisvesting lammeren (afschrijving, rente en onderhoud)
- Grond (op pachtbasis)
- Arbeid (berekend en betaald)
- Werktuigen (afschrijving, rente en onderhoud) inclusief kaasbereiding
- Loonwerk

Algemene kosten

- Auto (en/of reiskosten)
- Accountant
- Contributies
- Heffingen

Toegerekende kosten

- Voer (aangekocht kracht- en ruwvoer en melkproducten)
- Mest (organische)
- Uitgangsmateriaal (zaaizaad/pootgoed)
- Diergezondheid, veeverbetering (KI)
- Verzekering
- Opfok
- Stro/strooisel
- Kaasbereiding
- Diversen
- Rente omlopend vermogen

Bijlage 4 Definities van enkele kengetallen van de kostprijsberekening

Toegerekende kosten

De post toegerekende kosten bevat de volgende te onderscheiden posten: ziektebestrijding, fokvereniging, verzekering, opfokkosten, ligstro en strooisel, overige directe kosten vee (kuilmonsters, oormerken en dergelijke), kosten kaasbereiding, directe kosten voedergewassen en verwarmingskosten voor ruimteverwarming, zaaizaad/pootgoed, meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en overige.

Berekende arbeid

Het loon van de ondernemer en de meewerkende gezinsleden is berekend door de door hen opgegeven gewerkte uren te vermenigvuldigen met de in de hiernavolgende tabel vermelde uurlonen. Het uurloon van de ondernemer en de overige mannelijke en vrouwelijke gezinsleden is afgeleid van het CAO-loon van een vaste medewerker (functieklasse IV) op veehouderijbedrijven. In de berekening zijn voorts betrokken: een aantal weekenduren, vakantietoeslag, en sociale lasten. Het uurloon van de vrouwelijke gezinsleden is lager dan dat van de mannelijke gezinsleden doordat voor de vrouwen de pensioenpremie lager is. Het betaalde loon is verhoogd met de waarde van de verstrekte emolumenten en met het werkgeversaandeel in de sociale lasten en de loonbelasting. Onder de 25 jaar gelden lagere CAO-lonen. Daardoor zijn voor deze groep de arbeidskosten lager.

Loonwerk

Dit betreft de kosten van het verrichte loonwerk met inbegrip van de kosten van het grasdrogen, maar exclusief grondverbetering, drainage en werk door derden verricht aan op stam gekochte snijmaïs. Ter onderscheiding van de losse arbeid en de arbeid in ploegverband wordt onder werk door derden verstaan: werk verricht door personen die behalve hun arbeid ook de benodigde werktuigen leveren, bijvoorbeeld maaidorsen en loonspuiten. Het verrichte werk moet bovendien van dien aard zijn dat eigen uitvoering door de agrarische ondernemer tot de mogelijkheden behoort.

Werktuigkosten (inclusief materialen)

Werktuigen omvat: a. rente en afschrijving. Er is rente berekend over de boekwaarde van de werktuigen. De afschrijving is, op basis van vaste afschrijvingspercentages, berekend over de aanschafwaarde van de werktuigen, die jaarlijks wordt aangepast aan het gestegen prijsniveau. Bij tweedehands aangekochte werktuigen is de afschrijving berekend op basis van de aanschafprijs (eventueel gecorrigeerd met een prijsindexcijfer) en de geschatte levensduur bij aankoop; b. onderhoud, reparatie en verzekering (WA en all-risk) werktuigen

evenals huurkosten van werktuigen. Als de totale onderhoudspost in een jaar bepaalde grenzen overschrijdt, wordt een deel van de kosten naar de volgende boekjaren overgeboekt. De kosten van onderhoud voor eigen personeel zijn niet in deze post begrepen, aangezien deze kosten reeds zijn opgenomen onder de arbeidskosten. Materialen voor kaasbereiding en overige materialen.

Pacht grond en kosten gebouwen

De kosten van grond en gebouwen op pachtbasis bestaan uit de som van de volgende posten: 1 - Betaalde pacht. 2 - Berekende pacht voor grond en verouderde gebouwen in eigendom. 3 - Afschrijving en rente van moderne gebouwen en dergelijke in eigendom. 4 - Onderhoud ad 1) De betaalde pacht is met inbegrip van het bedrag aan eigenaarslasten (polder- en waterschapslasten, baatbelasting, verzekering gebouwen en het eigenaarsdeel van de onroerend goedbelasting) dat voor rekening van de pachter komt. Indien de betaalde pacht duidelijk lager ligt dan gebruikelijk is - bijvoorbeeld als van familie wordt gepacht -, is de pacht verhoogd tot een normaal peil en wordt het verschil als een schenking beschouwd. ad 2) Voor grond en verouderde gebouwen in eigendom wordt een pacht berekend die vergelijkbaar is met de pacht die betaald wordt voor vergelijkbare objecten in de omgeving. ad 3) Over moderne gebouwen in eigendom wordt afschrijving en rente berekend. Ook als alleen de opstand eigendom is maar de grond waarop het gebouw staat is gepacht (pachtersinvesteringen) wordt afschrijving en rente over die gebouwen berekend. Dit geldt ook voor investeringen in de grond (erfverharding, kavelpaden, ontwatering, enzovoort).

Algemene kosten

De overige niet-toegerekende kosten bestaan uit de niet-toegerekende energiekosten, te weten gas en elektriciteit voor algemene bedrijfsdoeleinden en uit: afschrijving en rente quotum, huur melkquotum, berekende rente omlopend vermogen marktbaar gewassen, berekende rente omlopend vermogen voedergewassen, berekende rente veestapel, hagel- en schadeverzekering gewassen, aankoopkosten gewassen op stam, kosten voor mestafzet, mestheffing, niet-toegerekende meststoffen, bedrijfsverzekeringen, verlies op dubieuze debiteuren, telefoon, diverse algemene kosten, kosten grondonderzoek, autokosten, water, accountantskosten, kosten deeladministratie.